

МБУК «Моркинская централизованная библиотечная система»
Коркатовская сельская модельная библиотека

Районный конкурс электронных обзоров
«Большое книжное путешествие по Родному краю»

Литература – илышын вўршерже

в номинации «Произведения писателей юбиляров»

Боголюбова А.Р.,
зав. Коркатовской сельской модельной
библиотеки

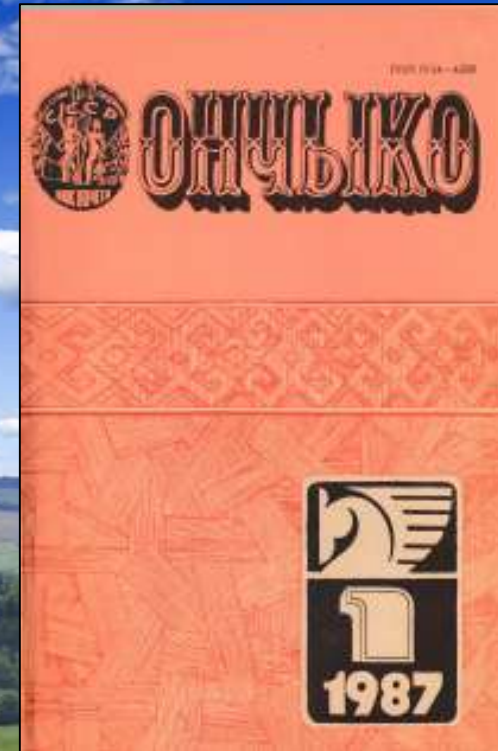
д. Коркатово
2018

Кынелза, шогалза!

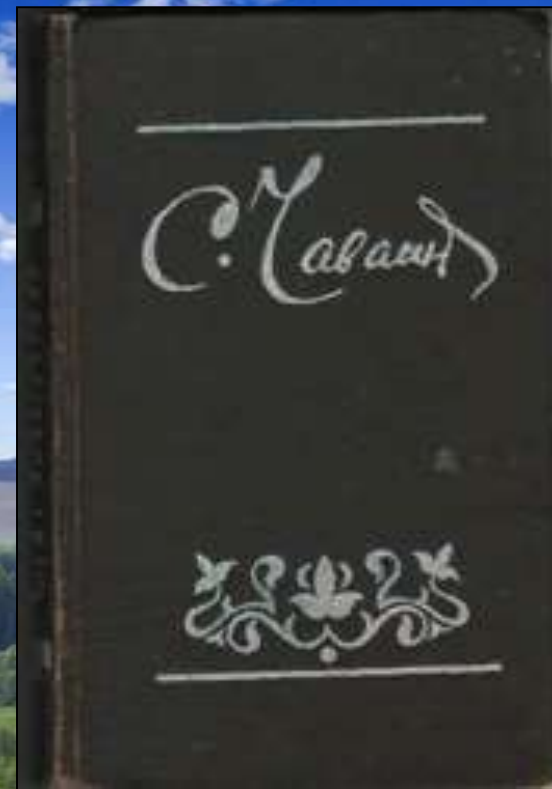
Кынелза,
Шогалза:
Кайышаш корно кужу вет!
Моло калыкым поктен шуна,
Нунын дене төр лийына!
Ош тўняште илынет гын,
Тунем шуаш кўлдалеш.
Волгыдышто илынет гын,
Ленин корно келшалеш.
Кынелза,
Шогалза:
Шкендан кайышаш корнышто!
Иктылан икте кидым пуэн,
Чыланат иктөр ошкылза!
Тошто годсо шомак-шамыч
Кўсле кыллан пеш келшат.
Ваш келшалын, кид кучалын,
Сай илышым ыштена.
Почылтса,
Волгалтса,
Пычкемышым кодыза,
Моло гаяк ош тўняште
Чыла пого ден куаныза!

**Ефремов Т. Кынелза,
шогалза! // Ончыко. 1987.
№ 1, С. 96.**

С.Г. Чавайн түрлө жанр денат пашам ышта. Лач тидыжым кокымшо томышто ужына. 1921 ийыште газет редакторлан шогалеш да тудын ятыр публицистический материалже лектеш. С. Чавайн шке творчествоштыже ончыко у ошкылым ышта, да тудын возымо пашаже нигунамсе деч чот виянеш. Шуко чапле произведенийжым тиде томыш пуртымо. Марий калык илыш гыч кумда исторический жапым авалтен налын, шемер марийын революций деч ончыч эрык верч геройла кредалмыжым, социалистический революцийлан кумыл нӧлтын полшымыжым, социализмым ыштышаш верч виян тыршымыжым ончыктен

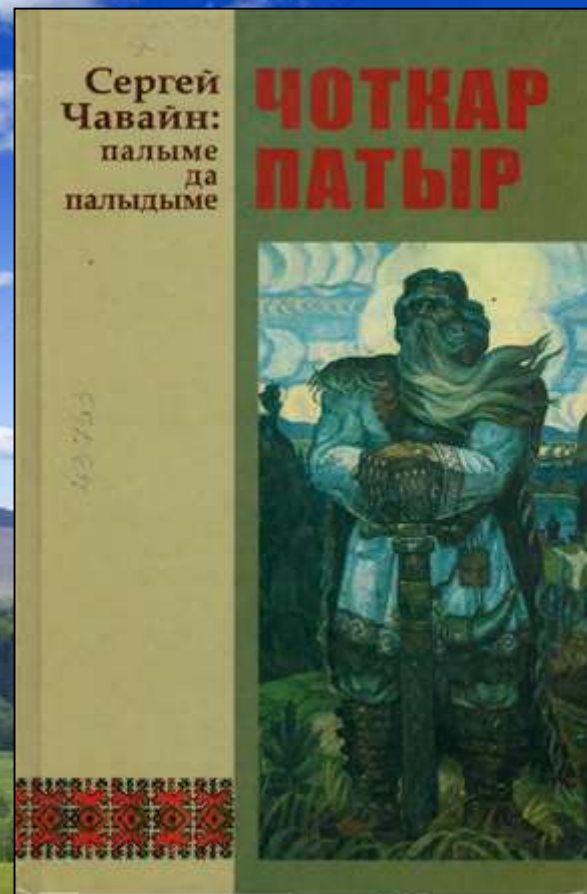

Чавайн, С.Г.

Возымыжо кум том дене лукталтеш. Т.2.
[Текст]: публицистика, очерк, пьеса-влак/
К.К. Васин ден Г.С. Чавайн поген чумыреныт. – Йошкар-Ола: Книгам лукшо марий изд., 1980. – 376 с.

«Чоткар патыр» ойпогым С.Г. Чавайнын шочмыжлан 125 ий темме лүмеш ямдылыме. Тышке почеламут да прозо дене серыме, тачысе лудшылан палыдыме да шагал палыме произведенейлажым, классикын илышыжым да пашажым почын пуышо рецензий, статья да шарнымаш-влакым, марий поэт-влакын Сергей Чавайным чапландарыше почеламутшым чумырымо.

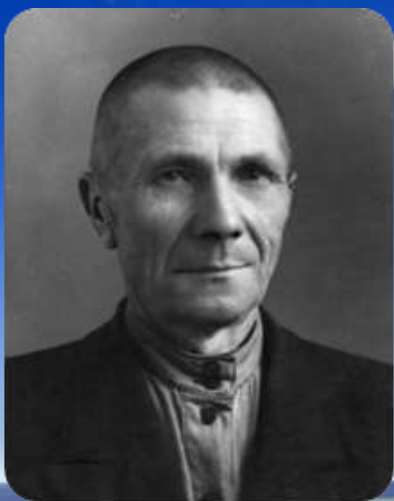
Чоткар патыр. Сергей Чавайн: палыме да палыдыме: почеламут, поэме, пьесе, статья, шарнымаш / Г. З. Зайниев ямдылен. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2013. – 240 с.:ил.

В. Мухин-Савин творчествожым иктешлыше «Эрык муро» книгаш Кугу Октябрь революций, граждан сар да калык озанлыкым, культурым у корныш шогалтыме пагытыште возымо поэма да почеламут, ойлымаш да очерк, посна шымлымаш, тыгак марий музыкым, живописьым, фольклорым сайынак умылыш полшышо материал-влак пурталтыныт.

Эрык муро [Текст] : поэма, почеламут-влак, ойлымаш, очерк / К.К. Васин ден К. Александров ямдыленыт. - Йошкар-Ола: Книгам лукшо марий издательстве, 1978. – 168 с.

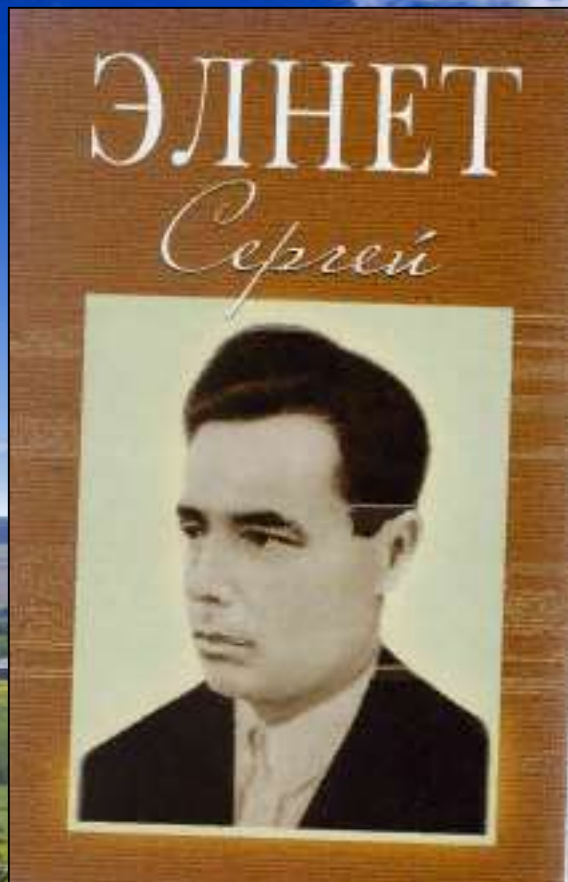
Тиде книгаш писатель кок повестьшым пуртымо.

Авторын «Кавырля» приключений да хроника койышан произведенийже да «Тоймак тукым» повестьше савыкталтын. Книгашке тўрыс кум ужашге пуртымо.

Яков Элексейн кок повестьштыжат марий шемер калыкын Кугу Октябрь революций деч ончычсо неле илышыже, тудын волгыдо кече верч кучедалмыж нерен шўмеш логалшын каласкала.

Яков Элексейн
Тоймак тукым [Текст]:
Повесть-влак / А.Е. Китиков
чумырен – Йошкар-Ола:
Марий книга изд., 1987. – 304 с.

Элнет Сергей: повесть, ойлымаш, мыскара, поэме гыч ужаш, статья / Н.А. Сошина ямдылен. – Йошкар-Ола: Марий Эл Республикысе «Марий журнал» кугыжаныш унитар казна предприятий, 2013. – 256 с.

Писатель Элнет Сергейын сылнымут ойпогыжо тичмашын икымше гана савыкталтеш. Тушко «Илыш шолеш» повестьшым, тыгак ойлымашыже ден мыскараже-влакым, статьяже да поэзий орлангыжым чумырымо. Произведенийлаж 1920-1930-шо ийласе марий илышым ончыктат, нуным, С.Г. Чавайн манмыла, «Лывырге, поян йылме дене возымо улыт». Книгаште авторын возымо ойыртемжым арален кодаш тыршыме.

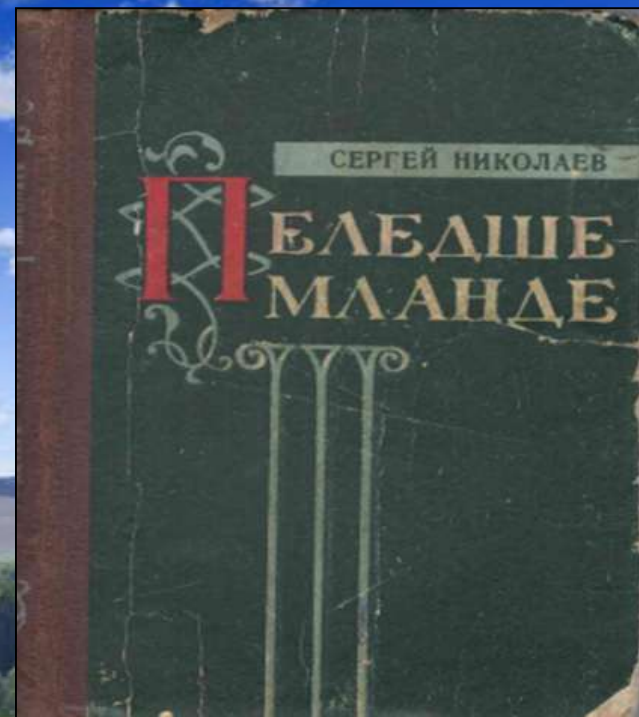

Марий АССР-ын калык писательже Сергей Николаевын тиде книгашкыже ныл произведений пурталтын.

«Акпарс» драмыште автор марий калыкын 400 ий ий ожно руш кугыжанышыш шке кумылын ушнымыж нерген каласкала.

«Айвика» драмыште марий калыкын, утларакше ўдырамашын, ожсо неле да пычкемыш илышыже ончыкталтын.

Кызытсе илыш, Шемрокдымо мландым тўзатыме, марий чодыран поянлыкшым аралыме да тудым сайын ончен куштымо нерегн «Пеледше мланде» пьесыште ойлалтеш.

Николаев, С.Н.

**Пеледше мланде [Текст] : ойырен
налме пьеса-влак / С.Н. Николаев.
- Йошкар-Ола: Марий кн. издат,
1986. - 208 с.**

Николаев, С.Н.
Элнет пүнчерыште [Текст]: Повесть, ойлымаш, шарнымаш да статья-влак. – Йошкар-Ола, Марий книга издательстве, 1988. – 144 с.

Сборникыш пуртым «Элнет пүнчерыште» повесть пүртүсым аралыме, у чодырам куштым йодышлам тарвата, чын верч кучедалше-влакын неле, но волгыдо пүрымашыштым моктен мура.

Книгаште тыгак изи огыл верым ойлымаш, шарнымаш ден статья-влаклан пөлеклыме. Тушто автор марий ялысе койыш-шоктыш, еш темым нөлталеш, шке илышыже да творческий корныж нереген каласкала.

Аван шомакше

Кушакын, эргым, йомынат?
Шканет кушакын муынат
Юалге, курымаш илемым?
Тидлан эртен кеч шуко ий,
Но шүмыштем йўла тулгү,-
Ок йүкшө, когарта капемым.

Ешангын тыйын эргычат,
Шочшан-кушшан вет шольычат,
А мыйже ынде – пужгавонго.
Лач тый гына йўдет-кечет
Шинчам пыч ыштыде ончет;
Эрек рвезе, от лий шонго.

Кунам пеш йөсө чонемлан,
Уэш портретым ончалам:
Тый шыргыжат эре иксемын.
Ой, кумылем, ой, шүм шочшем,
Садланак дыр тачат илем:
Кок енын үмырым шуем мый.

Миклай Казаков

**Лирика[Текст] : почеламут-влак / М. Казаков.
Йошкар-Ола: Книгам лукшо марий издательстве,
1977. – 144 с.**

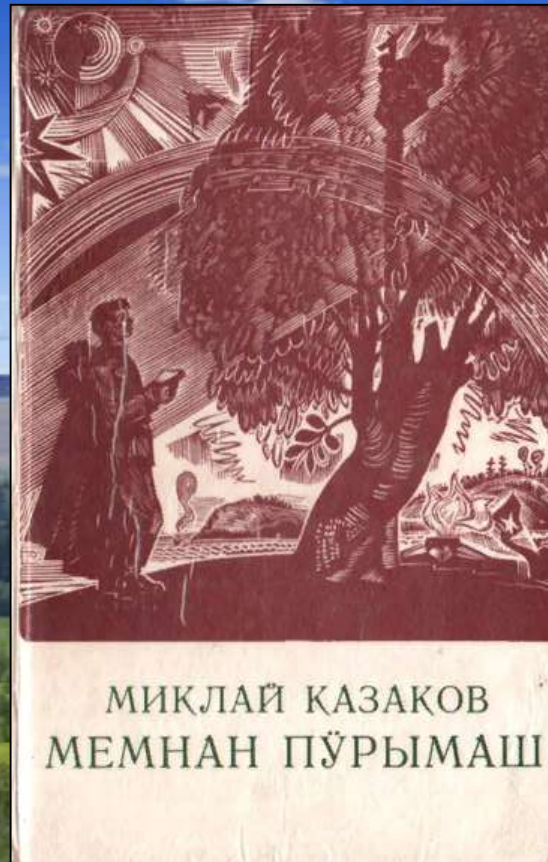
Морко ўдыр

«Морко велне ила ик моторжо...» -
Тыгерак возен ыле поэт.
Очыни, тудын шўм тунар коржын,
Тачат танжым монден огеш керт.

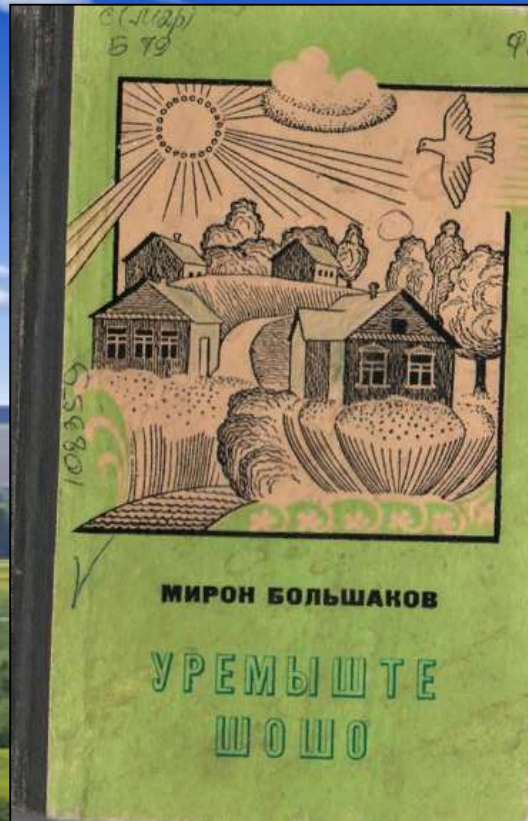
Мо вара? Мый ынглем тудын ойжым,
Ужынам эр пеледышла койшо
Морко велын лыжга ўдырнам.

Так арам ок кугешне тўняште,
Мошта шкенжын пиалым аклен.
Модеш тудын кид-йолжо пашаште,
Муралта, чоным почын, кастен.

Тыланет мый ойлем, ўдыр таче:
«Пиалан кушкыл семын пелед!
Илымаш ок лий тутло калач гай,
Но чыла кочымат сенен лек!»

Казакон, Н.И.
Мемнан пўрымаш [Текст] : Почеламут-влак. –
Йошкар-Ола, Марий книга издательстве, 1988.
- 160 с.

Большаков, М.Н.

**Уремыште шошо [Текст] : почеламут ден басня-
влак / М.Н. Большаков. Йошкар-Ола: Книгам
лукшо марий издательстве, 2006. – 128 с.**

Пиал

Марий калык тыге ожно манын:
«Корно дене эртен коштыжла,
Кö муэш йомшо имне таганым,
Лиеш тудо моткоч пиалан!»

Кече лекме жапеш, тудым налын,
Пöрт омса лондемеш кырыман». Ожно,
пöртын лондемжым вончалын,
Мый таганым шкеат ужынам.

Ме шкенан кидна дене пиалым
Ыштышна революций тулеш.
Руш иза калыкнан чрт полшалмым
Марий каклык эре раш шижеш.

Ынде от уж пöртлаште таганым.
Тидын верч от коляне йöршеш.
Ужына ме йомартле пиалым,-
Кече семын йöлен волгалтеш.

ОШ КУЭ КОНЧА ОМЕШ

Ош куэ пеледын ок керт ошын,
Пөршанеш гын веле ошемеш.
Тудо ончылнемак: койыш —
шошын... Чүчкыдын конча мылам
омеш.

Илышемже ыш лий ош пеледыш.
Илыш — таң тошкалын ошкылаш.
Кок шүмлан пүралтын ик леведыш.
Мужырлан күлеш келшен илаш.

Вошт коеш шүм-чонжо сай
танемын, Кажне ойжо эм дене
иктак.

Ончылнем волгалтше куэ семын
Лийже тудо күдынем эртак.

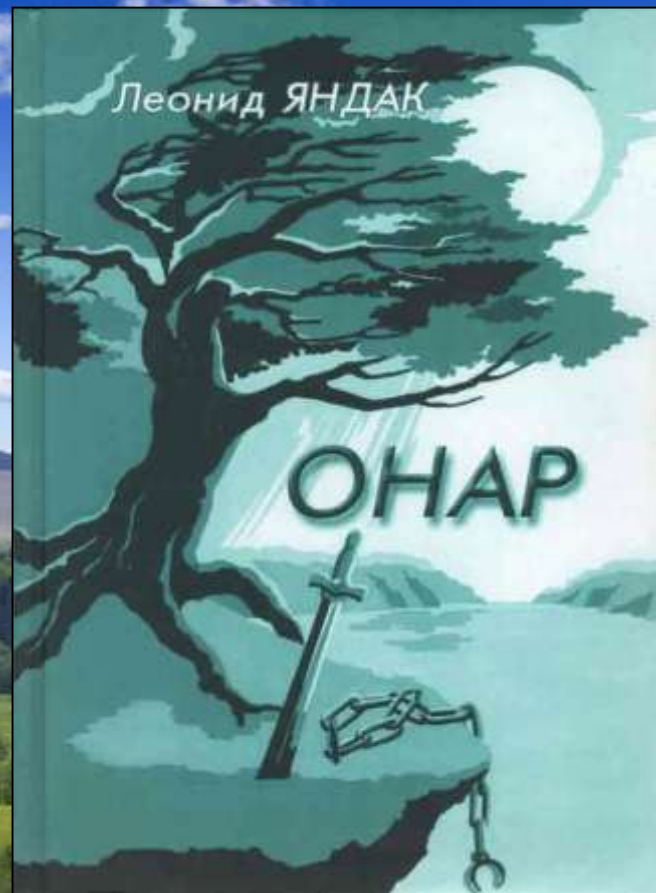
Букетов -Сайн, А. И.

Ош куэ конча омеш [Текст]:

**почеламут, муро, мыскара. - Йошкар-
Ола, 2004. - 128 с.**

Леонид Яндакын «Онар» романже марий калыкын акрет годсо илышм ончыктышо, тудо жапысе событийым, историй чыным рашемдаш полшышо сълнымутан произведенийлан шотлалтеш. 10 курымысо марий калыкын мландыште эртыше илышыже сўретлалтеш. Пўртўс лонгаште илыше калык виян да пенгыде. Туге гынат, чылаже годым тиде мастарлыкшым марий калык кучылтын огыл.

Яндак, Леонид.

Онар : роман-влак / Леонид Яндак. - Йошкар-Ола : Марий книга савыктыш, 2007. – 558 с.

Василий Крылов «Кӧн кидыште бинокль» книгажым икшыве-влаклан пӧлекла. Книгашке ныл пьесе пурталтын. Нунын геройышт икте-весылан полшаш, порын, ваш келшен илаш, пӱртӱсым йӧраташ, аклаш туныктат. Книга тӱрлӧ ийготан йоча-влакланат лудаш онай

Крылов, В. В.
Кӧн кидыште бинокль? [Текст]: Пьесе-влак.
– Йошкар-Ола: Марий полиграфкомбинат савыктыш, 2006. – 88 с.

Мутмастар Василий Крылов йоча-влаклан ятыр сылне книгаг пӧлеклен. У сборникыш пурешо повесть-влакат самырык лудшын кумылжым савыртат. Нунын геройышт тӱрлӧ онгай ситуацийышке логалыт, шке шонымашышкышт кыртменак шуаш тыршат.

Крылов, В. В.
Ший йўқан гармонет [Текст]: повесть-влак. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2011. – 96 с., ил

Изиш Вучалте

Лектам кастене мый садерыш,
Ончем той шичме верыш.
А кече, модын, йолташ семын
Манеш: «Эрла марте чеверын!»
Ом чыте: «Шого, — сөрвалем, —
Ок шу пырчат вет малымем.
Ончал, могай сөрал йырваш!
Кузе лиешыже малаш?
Пистат пеледын, тўзланен,
Шога мўй тамым шўлалтен.
Санден пашаче мўкш-влакат
Пайрем куан дене ызгат.
Вот ломбо эркын лўнгалта,
Саскан укшерым модыкта.

—Тол левны, пол тышка, сибенен,
Манешко пурто мыхашен.
Тыге укшак, кузе мэтот?
Менет, келак да монгаллет.
Тембальжак — шукко доптырыкшо.
Саскаже тын! Пуше не комат!
Пешо ситко мужо! Ах, онга!
Ловш мот тиде-чыкшо сай!
Сакит: «молаш» Ялт тўшеш.
Икин вучалтетат ан?

Юри ИСАКОВ

Марко 2004ч.
1974-ыл.

Лектам кастене мый садерыш,
Ончем той шичме верыш.

А кече, модын, йолташ семын
Манеш: «Эрла марте чеверын!»

Ом чыте: «Шого, - сөрвалем, -
Ок шу пырчат вет малымем.

Ончал, могай сөрал йырваш!
Кузе лиешыже малаш?

Пистат пеледын, тўзланен,
шога мўй тамым шўлалтен.

Санден пашаче мўкш-влакат
Пайрем куан дене ызгат.

Вот ломбо эркын лўнгалта, саскан укшерым
модыкта.

Шочмо кундемын чонеш вочшо мурыжо
Элын йӱкнаш вӱдшер пырчыла пурыжо!
Тек пошкудем-влакын лӱмышт, пашашт
Кодыт, возалтын историй книгаш!

Миклай Казаков